

БЕРЕГОВА О. А.

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ІСПАНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ

У статті йдеться про метафоризацію іспанської народної загадки як основної форми стилістичного забарвлення; принципи класифікації та функціональну особливість у художніх текстах.

Ключові слова: іспанська народна загадка, метафора, вторинна номінація, метафоричні образи, симфора.

В статье идет речь о метафоризации испанской народной загадки как основной формы стилистического оформления; принципах классификации и функциональной особенности в художественных текстах.

Ключевые слова: испанская народная загадка, метафора, вторичная номинация, метафорические образы, симфора.

The article deals with the metaphorization of Spanish folk riddle, as the main form of stylistic organization; principles of classification and functional peculiarity in the investigated texts.

Key words: Spanish folk riddle, metaphor, secondary nomination, metaphorical figure, symphora.

Актуальність дослідження зумовлено чинниками, пов'язаними, насамперед, із сучасним етапом розвитку лінгвістики тексту, що передбачає висвітлення питань про жанрову своєрідність, функціональне призначення й лінгвокультурну значущість загадок як комунікативно-прагматичного репрезентанта іспанської ментальності. Лінгвостилістичний підхід спрямовано на вивчення синкретичних властивостей іспанської народної загадки з огляду на ті мовні механізми, які формують їхню структуру й визначають закономірності вербальної реалізації паремічної семантики.

Об'єктом дослідження є тексти іспанської народної загадки.

Предметом вивчення є лінгвостилістичні особливості іспанської народної загадки.

Мета розвідки полягає у виявленні лінгвостилістичних характеристик іспанської народної загадки у світлі дискусійних проблем енігматичної семасіології.

Матеріалом дослідження слугує авторська картотека, укладена методом суцільної вибірки з іспаномовних пареміологічних джерел (4500 одиниць із семи збірників: *Adivinanzas eróticas* (А. М. Гарсія); *Adivinanzas populares españolas (estudios y antología)* (П. Серпільйо); *Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario* (Демофіло);

Adivinancero popular español, Adivinancero antológico español (Дж. Гарфер, К. Фернандез); Adivinanzas extremeñas (П. Х. Родрігез); Los mejores acertijos y adivinanzas (Ф. Йарза).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено системний лінгвістичний аналіз іспанських народних загадок шляхом зіставлення їх провідних лінгвостилістично зумовлених семантичних властивостей; визначено і простудійовано їх мовні й структурні особливості.

За традицією метафора визначається як “вторинна номінація, заснована на подібності, спільності (реальній або удаваній) об’єкта номінації з тим об’єктом, назва якого переноситься на об’єкт номінації” [1:173]. Довгий час метафора вважалася лише принципом “надзвичайного слововживання” [2:410], тобто розглядалася як характерна риса виключно мови, як те, що стосується скоріше слів, ніж мислення чи дії. На сучасному етапі превалює лінгвокогнітивний підхід до феномену метафори, згідно з яким метафора визначається “не тільки як фігура мови, але і як спосіб мислення” [3:3; 4:120]. Метафорі відведена роль основного інструмента людського мислення і сприйняття довкілля. За визначенням Дж. Лакоффа, “наша повсякденна понятійна система, у рамках якої ми мислимо і діємо, є метафоричною за своєю суттю” [5:87].

Метафора, що існує в мові і мовленні, ґрунтується на концептуальній метафорі як результаті процесу, який розгортається на розумовому рівні [6:381]. При цьому в концептуальній метафорі нівелюється різниця між метафорою і порівнянням як різними стилістичними засобами [7:385; 8:68]. Дотепер існують різні точки зору щодо структури і механізмів утворення концептуальної метафори.

Концептуальна структура метафори є, за визначенням С. А. Жаботинської, одним із субфреймів базового компаративного фрейму. Слоти такого субфрейму відповідають концептуальному референту і концептуальному кореляту, кожен із яких має свої концептуальні моделі. Зв’язки між елементами цих моделей представлені концептуальною основою (чи основами) метафори [9:25]. У ряді праць відзначається, що утворення метафори можливе, оскільки концепти, що порівнюються та уподібнюються, або мають подібну структуру, або роблять її такою в процесі порівняння. У методологічному плані ці положення, що стосуються основи метафори, є для нас базовими, адже аналіз метафор, які представлені в загадці,

здійснюється насамперед з урахуванням ознак подібності, встановлюваних між відповідною роллю-референтом і множинними концептами-корелятами, які формують “спектр метафори” [10:288].

Щодо механізму утворення метафори існує поширений погляд, що бере початок від Аристотеля. Згідно з ним, метафора являє собою “стисле” порівняння. У понятійному плані таке стисле порівняння передбачає не стільки встановлення подібності між двома об’єктами, скільки погляд на об’єкт під двома перспективами або віднесення одного об’єкта до двох різних класів. Інакше кажучи, “метафора відкидає належність об’єкта до того класу, до якого він насправді входить, і стверджує включеність його в категорію, до якої він не може бути віднесений на раціональній підставі” [11:268]. Таке трактування узгоджується з думкою Дж. Лакоффа, згідно з якою концептуальна метафора є перенесенням інформації з однієї концептуальної сфери в іншу [12:203]. При такому перенесенні наявне осмислення більш загальних, абстрактних понять у термінах понять більш конкретних, пов’язаних із буттям людини в матеріальному світі [13]. Тематично по’єднані корелятивні концепти метафори, які належать до однієї і тієї самої концептуальної сфери, можуть бути узгоджені між собою за принципом “генералізації – специфікації”, сформульованим у когнітивній граматиці Р. Ленекера [14:5].

Метафора в загадці характеризується тим, що допоміжна (образ у загадці) й основна суть (енігмат) належать до різних концептуальних сфер. Тому в загадках яких-небудь обмежень на представлення того чи іншого образу не існує. Порівнюватися можуть абсолютно різні класи предметів, наприклад, істоти та неістоти, предмети й явища, рослини і люди та ін. Більше того, в загадці можуть описуватися як головні, істотні, так і другорядні ознаки того чи іншого предмета або явища, чим досягається імпліцитність номінації як однієї з основних характеристик тексту загадки [15:138].

Названі в метафоричних загадках ознаки, властивості, дії, цифри допомагають знайти відгадку. Проте додаткові частини слугують не лише ключем до розуміння загадки: їм поряд із метафорою належить ефект створення незвичайного світу загадки, специфіки її художнього втілення. Досягається це тим, що властивості відгадки, доречні й реальні для неї, переносяться на предмет уподібнення і створюють картини, які не існують у природі [16:97].

У текстах іспанських загадок властивості і явища, цілком реальні

відносно образу загадки й описувані додатковою частиною, при перенесенні їх на відгадку, предмет відгадування, самі стають метафоричними образами [17:59]:

El sol tiene frío, | no quiere salir; | metido entre nubes | se ha puesto a dormir {El invierno}.

За способом утворення, співвідношенням образів, реальних і метафоричних, загадки поділяються на чотири групи [18]:

1) загадуваний предмет зіставляється з яким-небудь одним метафоричним предметом:

Un viejito arrugadito | con un palo en el rabito {El chile seco};

2) предмет, який загадується, виражається через ряд метафоричних предметів:

En la casa soy señora | y en el mesa soy dama, | en la ventana cortesana | y en el campo labradora {El agua};

3) кілька предметів, що загадуються, виражаються через один умовний метафоричний образ:

Llorin lloraba, | tras de la torre andaba {La marrana y los hijitos};

4) кілька предметів, що загадуються, зіставляються з кількома метафоричними предметами:

Largo como lazo | y redondo como cedazo {La acequia y el pozo}.

Відношення між енігматом та відображаючим образом в іспанських метафоричних загадках можуть бути різні. На основі міри або виду схожості між енігматом і сигніфікатом у загадках ми виділяємо такі типи загадок-метафор [19:122–123]:

1. Загадки, у яких предмети і явища зіставляються за зовнішньою схожістю:

Como una culebra, | soy larga, muy larga; | me enrosco en el cuello, | doy vueltas y vuelgo. | Si no me adivinas, | ¡Qué frío que pasa! {Bufanda}.

2. Загадки з кольоровими асоціаціями, у яких енігмат і сигніфікат схожі за кольором:

Redondo como la luna | y blanco como la cal; | me hacen con leche pura, | y ya no te digo más {Queso}.

3. Загадки, що ґрунтуються на схожості внутрішньої організації енігмата і сигніфіката:

Desde Quito soy venido, | donde el Padre Jaramillo, | con una capita blanca | y el corazón amarillo {El huevo}

4. Загадки, побудовані на схожості функцій енігмата і сигніфіката:

A pesar de tener patas | yo no me puedo mover; | llevo a cuestras la comida | y no la puedo comer {Mesa}.

5. Загадки, зіставлення в яких здійснюється за однаковими рисами, ознаками, особливостями:

Soy blanco como la nieve | y dulce como la miel; | sé endulzarte los pasteles | y la leche con café {Azúcar}.

Поєднання кількох асоціативних ознак в одній метафоричній загадці сприяє створенню цілісного і різнобічного образу. Тут можна виявити кілька видів схожості енігмата і сигніфіката:

Soy cuerpo que nadie vio | y existo entre los mortales. | Soy causa de muchos males, | siendo creado por Dios, | pero si faltara yo | mueren hombres y animales {Aire}.

Зустрічаються окремі загадки, що повністю складаються з одиночної метафори, до якої може бути доданий і суто “орнаментальний елемент” [20:172]. В іспанській мові – це вставка “*qué cosa es; qué es; qué ser?*”. Введення цього елемента слугує не лише прикрасою тексту загадки, а й налаштовує відгадника на те, що подальші слова потрібно розуміти як іншомовлення [21]:

¿Qué será, qué será, | que tantas vueltas da? {Tierra}.

Характерним явищем для загадки є висока міра метафоричного вираження – симфора, це коли “опущена ланка порівняння, що виступає посередником, і подані характерні для предмета ознаки” [22:264]. Завдяки симфорі досягається мета загадок – “якомога глибше заховати здогадку в підтекст або зашифрувати її, відводячи на помилковий слід” [109:265]. При симфорі в порівнянні двох предметів, явищ, ознак відсутня зовнішня граматична форма вираження, що сприяє лаконічному оформленню загадки [17:63]. Наприклад:

Blanco salí de mi casa, | con el tiempo enverdecí; | pero como blanco fui, | blanco a mi casa volví {Arroz}.

Спираючись на класифікації П. Серрільйо, ми виділили такі метафори, властиві текстам іспанської народної загадки: сполучна (*copulativa*), генетив (*genitiva*), ад’єтивна (*adjetiva*), дієслівна (*verbal*), метафора-прикладка (*apositional*), імпресіоністська (*impresionista*), метафора-речення (*oracional*), адвербіальна (*adverbial*), сустантивна (*sustantiva*), чиста (*pura*) [23:32]. Наприклад:

– метафора-генетив:

El viento modela | pájaros de espuma | que se vuelven lluvia | cuando se despluman {Las nubes};

– чиста метафора:

Por lax barandas del cielo | se pasea una doncella | vestida de azul y blanco | y reluce como estrella {La luna};

– імпресіоністська метафора:

Alto, altanero, | gran caballero, | gorro de lana, | capa dorada | y espuela de acero {El gallo};

– дієслівна:

Un ninito blanco, | cabecita roja, | si lo rascan grita | y despues se enoja {El cerillo}.

Є загадки, у яких представлено кілька видів метафори:

Papirola de arcoiris, – метафора-генетив

bailarina de color – метафора-генетив

que danzando por el aire – метафора-прикладка

deja un beso en cada flor.

{La mariposa}

Soy un palito – сполучна метафора

muy derecho

y encima de la frente

tengo un mosquito, – метафора-прикладка

que ni pica ni vuela,

ni toca la vihuela

{La I}

Для того, щоб метафора була дієвим механізмом розгадки, необхідне її моделювання, тобто розширення за рахунок указівки на ознаки, які властиві метафоричному образу. Метафора виконує номінативну функцію позначення добре знайомих людині предметів, вона змінює ракурс розгляду предметів, часто додаючи їм поетичності. У більшості випадків метафора, яка є в наведених прикладах, використовує додаткові ознаки, що надають змогу актуалізувати імпліцитний сенс концепту. Без поширення й уточнення метафора складна для сприйняття реципієнтом через значну кількість асоціативних зв'язків з різними концептуальними сферами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Мороховский А. Н.* Фигуры качества / А. Н. Мороховский // Стилистика английского языка / [А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко]. – К. : Вища школа, 1991. – С. 167–186.
2. *Виноградов В. В.* О поэзии Анны Ахматовой / Виктор Владимирович Виноградов // Поэтика русской литературы. – М. : Наука, 1976. – С. 369–459.
3. *Lakoff G.* Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to the Western Thought /

- G. Lakoff, M. Johnson. – New York : Basic Books, 1999. – 624 p. 4. *Forceville C.* Metaphor in moving images / C. Forceville // Abstracts of the 6th International Cognitive Linguistics Conference. – Stockholm, Sweden, 1999. – P. 120. 5. *Лакофф Дж.* Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон; пер. с англ. // Теория метафоры. – 1990. – С. 87–141. 6. *Маккормак Э.* Когнитивная теория метафоры / Э. Маккормак; [пер. с англ.] // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 358–387. 7. *Freeman M. H.* Metaphor making meaning: Dickinson's conceptual universe / M. H. Freeman // Journal of Pragmatics, 1995. – № 24. – P. 643–666. 8. *Shen Y.* Cognitive constraints on poetic figures / Y. Shen // Cognitive Linguistics. – 1997. – № 8–1. – P. 33–71. 9. *Жаботинская С. А.* Концептуальный анализ: типы фреймов / Светлана Анатольевна Жаботинская // Вісник Черкаськ. держ. ун-ту ім. Б. Хмельницького. – Серія “Філологічні науки”, 1999. – Вип. 11. – С. 12–25. 10. *Flores Farfán J. A. Zazan Tleino.* Adivinanzas nahuas de ayer, hoy u siempre / José Antonio Flores Farfán, Alfredo López Austin. – México : CIESAS-Artes de México, 2002. – 325 p. 11. *Ушакова Н. И.* Анализ, аналогия и противопоставление в построении моделей обучения когнитивной метапроцедуре метафоризации / Н. И. Ушакова // Тезисы докл. 3-й Междунар. конф. [“Язык и культура”], (Киев, 1994). – К. : Укр. ин-т междунар. отн., 1994. – С. 267–268. 12. *Сибирцева В. Г.* Художественная форма и поэтическое содержание русских загадок о горшке / В. Г. Сибирцева // Язык. Система. Личность. – 2000. – С. 120–124. 13. *Lakoff G.* Metaphors we Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 1980. – 242 p. 14. *Langacker R. W.* Grammar and Conceptualization / R. W. Langacker. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1999. – 427 p. 15. *Берегова О. А.* Лінгвостилістичні та комунікативно-функціональні характеристики іспанської народної загадки : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.05 “Романські мови” / Ольга Андріївна Берегова; Київськ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – 193 с. 16. *Лавонен Н. А.* Карельская народная загадка / Нина Александровна Лавонен. – Л. : Наука, 1977. – 134 с. 17. *Цаллагова З. Б.* Афористические жанры осетинского фольклора / Зарифа Борисовна Цаллагова. – Владикавказ : Ир., 1989. – 196 с. 18. *Лазутин С. Г.* Поэтика русского фольклора : [учебн. пособие для филол. фак-тов ун-тов] / С. Г. Лазутин. – М. : Высш. Школа, 1981. – 221 с. 19. *Мельникова Е. В.* Метафора в немецких загадках / Е. В. Мельникова, Р. М. Скорнякова // Современные проблемы гуманитарных дисциплин. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 1996. – Вип. 2. – С. 121–124. 20. *Левин Ю. И.* Истина в дискурсе / Юрий Иосифович Левин // Семиотика и информатика. – М. : ВИНТИ, 1994. – Вип. 34. – С. 124–164. 21. *Маслова В. А.* Онтологические и психолингвистические аспекты экспрессивности текста : дис. на соискание ученой степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 / Валентина Абрамовна Маслова. – Минск, 1992. – 451 с. 22. *Квятковский А. П.* Поэтический словарь / Александр Павлович Квятковский. – М. : Сов. Энцикл., 1966. – 376 с. 23. *Cerillo P. C.* Adivinanzas populares españolas (estudios y antología) / Pedro C. Cerillo. – La Mancha : Cuenca & Ediciones de la Unersidad de Castilla, 2000. – 226 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

24. *Cerillo P. C.* Adivinanzas populares españolas (estudios y antología) / C. Pedro Cerillo. – Cuenca & Ediciones de la Unersidad de Castilla-La Mancha, 2000. – 226 p. 25. *Demófilo.* Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario [Електронний ресурс] / Eugenio de Torres y Cía. – Sevilla, 1880. – Режим доступу до сл. : [tp://www.los-poetas.com/a/mach.htm](http://www.los-poetas.com/a/mach.htm) 26. *García A. M.* Adivinanzas eróticas / Anghel Morales García. – España : Ediciones idea, 2008. – 130 p. 27. *Gárfer J. L.* Adivinancero popular español / José Luis Gárfer, Concha Fernández. – Madrid : Taurus, 1983. – Vol. 2. – 275 p. 28. *Gárfer J. L.* Adivinancero antológico espanol / José Luis Gárfer, Fernández Concha. – Madrid : Ediciones del Prado, 1994. – 344 p. 29. *Rodríguez P. J.* Adivinanzas extremeñas / [Rodríguez Pastor Juan, Alonso Sánchez Eva, Ortiz Balaguer Carlos] // Saber Popular. – Badajoz : Fregenal de la Sierra, 2002. – Núm. 18. – 539 p. 30. *Yarza F. C.* Los mejores acertijos y adivinanzas / F. C. Yarza, M. J. Llorenes. – Madrid : A. L. Mateos, 1991. – 345 p.